
Lumea-n schimbare. Familia și tribulațiile istoriei

The Changing World. The Family and the Tribulations of History

CARMEN DĂRĂBUȘ

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Condiția familiei la sfârșit de secol XIX și început de secol XX începe să cunoască schimbări datorate mai ales modificării mediului social, care a trăit bulversările generate de Primul Război Mondial și de Revoluția bolșevică. Iubirea, element fundamental al naturii umane, dacă nu se producea în interiorul familiei, era considerată adulteră și libertinaj. Romanele lui John Galsworthy, cele din ciclul *Forsyte Saga*, și vastul roman al lui Mihail Șolohov, *Pe Donul liniștit*, vorbesc despre spații și medii diferite, pe de o parte mediul urban al marii burghezii englezești, iar pe de alta, mediul rural al cazacilor de pe Don. În ambele situații, căsătoriile se fac la inițiativa familiei, fetele învață cum să aibă grijă de cămin, în timp ce bărbații ocupă locul central în societate, asumându-și libertăți cu totul interzise femeilor. Inevitabil, planul individual și cel al istoriei se intersectează, iar raporturile familiale se schimbă.

Cuvinte-cheie: istorie; iubire; familie; adulter; sacrificiu.

The condition of the family towards the end of the 19th century and the beginning of the 20th century is subjected to a series of socially related changes, which were the direct consequences of the First World War and the Bolshevik Revolution. Love, the key element of human nature, was meant to flourish within the boundaries of a family; otherwise it was considered adulterous and libertine. John Galsworthy's novels, the *Forsyte Saga* series, and Mihail Sholokhov's vast novel *On the Quiet Don* take into discussion different social and cultural milieu, the urban society of the high English bourgeoisie, on the one hand, and the rural community of the Cossacks on the Don, on the other. In both cases, marriages are carried out on the initiative of the family; the girls learn how to take care of home while men occupy the central position in society, assuming freedoms totally banned to women. Inevitably, the personal, individual plan intersects the historical one, and, consequently, family relations are under constant change.

Keywords: history; love; family; adultery; sacrifice.

John Galsworthy și Mihail Șolohov sunt scriitori care fac trecerea dinspre realismul de secol XIX spre literatura modernă de la începutul secolului XX, așa cum personajele însele lunecă, la un moment dat, din corsetul auster al ordinii patriarhale spre noi forme de viață, în care opțiunile personale își fac loc tot mai mult în construirea destinului. Romanele din ciclul *Forsyte Saga* și romanul-fluviu *Pe Donul liniștit* sunt poveștile a două familii conduse de câte un *pater familias* – clanul Forsyte este condus de Jolyon Forsyte, iar clanul Melehovilor de Pantelei Prokofievici – care veghează ca moravurile să rămână conservatoare pentru că orice schimbare este, inițial,

2 AIC

inconfortabilă și generatoare de nesiguranță pentru generațiile vârstnice. Literatura, și mai ales proza și teatrul, transmit, adesea, conținuturi ce au ca punct de plecare întâmplări reale, reconstituite pe un fundal social bine conturat, trecut prin filtrul artei literare. Experiențe de viață individuale și colective, povești de familie, urbanul și/sau ruralul mai detaliat sau mai puțin detaliat reconstituit, epoci și moravurile lor – toate acestea fac din literatură un depozitar, uneori chiar cu valoare documentară. Unele curente literare excelează în reconstituirea realității, ca de pildă realismul și naturalismul, scrierile cu caracter epopeic mai vechi și mai noi.

Trilogiile lui John Galsworthy – *Forsyte Saga* și *O comedie modernă* – au fost elaborate vreme de douăzeci de ani și articulează, veridic, patruzeci de ani ai epocii victoriene și post-victoriene, 1886-1926, venind, așadar, din marea literatură realistă de secol XIX, cu formule inovative de început de secol XX. De asemenea, influența biografiei proprii asupra operei este descifrabilă: „Când l-a introdus, de exemplu, pe bătrânul Jolyon în cronică familia Forsyte, echilibrul dintre afecțiune și ironie s-a stricat, pentru că scriitorul își iubise, totuși, tatăl – în pofida puținelor dovezi de supunere pe care i le dăduse – și personajul romanului său nu putea fi doar un desen după natură, ci o nostalgică amintire despre John Galsworthy senior” (Grigorescu, 2003: 489).

Portretele tinerelor rebele din romane sunt apropiate celor ale surorilor sale, Mabel (June) și Lilian (Euphemia), iar Irene, cel mai fascinant personaj feminin al seriei, este Ada, iubita autorului și soția vărului său, Arthur Galsworthy, căsătorie în care rămâne prizonieră până la moartea lui *pater familias*, John Galsworthy, care veghea asupra respectării regulilor sociale victoriene. Tânărul Jolyon Forsyte este o variantă livrescă a lui John Galsworthy, care și-a părăsit soția spre a se căsători cu o guvernantă, fiind, astfel, ostracizat, marginalizat multă vreme. Primele două volume ale primei trilogii (*Bogătașul*, *Încătușați de lege*) sunt unele ale cutumelor conservatoare, în timp ce în cel de-al treilea roman (*De închiriat*), care anunță a doua trilogie, societatea este în transformare și epoca victoriană, mai ales după Primul Război Mondial, e amintire.

Un puternic spirit de clan se manifestă încă de la început, când întreaga familie Forsyte se adună pentru logodna lui June, nepoata bătrânului Jolyon, cu arhitectul Philip Bosinney, cel care, alături de Irene, vor crea figura simbolică a puternicei familii, prefigurând apusul unei epoci: „Când un Forsyte se logodea, se căsătorea sau se năștea, tot neamul Forsyte era prezent. Când un Forsyte murea – dar până acum nu murise niciun Forsyte; ei nu mureau; moartea fiind contra principiilor lor – ei luau precauțiuni față de ea, precauțiunile instinctive ale unor oameni cu mare vitalitate, care se apăra de orice știrbire a proprietății lor” (Galsworthy, 1991: 12).

Structura romanească se așază în funcție de generații și de evoluția lor. În tonalități de epopee, este evocat primul Jolyon Forsyte, decedat, primul *pater familias* londonez, ajuns în capitală dintr-o modestă familie de fermieri, dar care a reușit să facă avere în domeniul construcțiilor. Relațiile dintre membrii clanului sunt rezervate, atitudinea e sobră, afecțiunea, jovialitatea sunt văzute ca slăbiciuni. Tânărul arhitect e privit cu suspiciune, nefiind considerat demn de una din moștenitoarele familiei. Soames, fiul lui James, frate mai mic al lui Jolyon, este căsătorit cu Irene, considerată prea frumoasă de către familia soțului, ieșită din normă, deci motiv de îngrijorare. Căsătorită cu Soames la presiunea mamei ei vitrege, Irene duce o viață resemnată, iar soțul, luând-o în proprietate, considerând-o cea mai prețioasă dintre proprietățile sale, intenționează să construiască o casă la Robin Hill, proiectată de Bosinney, în afară Londrei, pentru a o ține departe de ochii altor bărbați. Singurul sprijin afectiv venea din partea lui June, nepoata soțului său, care o sfătuia să divorțeze. Dar tocmai logodnicul lui June, Bosinney, o va fermeca, iar idila lor va revolta clanul: „Desfacerea perechii Soames-Irene, după construirea acelei case frumoase și scumpe la Robin Hill, nu este provocată doar de sentimentele Irenei pentru Bosinney. Ea rezultă dintr-o incompatibilitate sufletească și caracterologică. [...] Urmările desfacerii acestui cuplu au efecte dezastruoase pentru mai multe generații, când perechile se refac în alte formule” (Munteanu, 1998: 48).

Soames îl dă în judecată pe tânărul arhitect pentru depășirea cheltuielilor, iar acesta, îndurerat și de comportamentul ezitant al lui Irene, este călcat de un automobil, lumea vorbind că, de fapt, accidentul a fost o sinucidere. Irene se întoarce la soț, aparent și temporar rânduiește tradiționale se reinstituie. Căsătoriile de conveniență erau firești, pentru că ceea ce se caută în mediul conjugal

este mai ales siguranța. Familia tradițională este mecanismul funcționării societății, iar el nu trebuie pus în pericol, asigurând: „cadrul afectiv în care fiecare membru își satisface nevoile, trăirile intime, nevoia de destăinuire a unor împliniri sau insatisfacții apărute pe diverse planuri, oferind prin specificul ei sentimentul siguranței” (Voinea, 1978: 9). Din această definiție realitatea ignoră trăirile intime, de obicei, în cadrul căsătoriilor de conveniență.

Rolul personajelor feminine în literatură e vechi de când literatură însăși. Parte a androginului, feminin matern și erotic, copilă, adolescentă, femeie deplină în numeroase ipostaze, personajul feminin este, îndeobște, ingredientul cel mai important al unei povești epice sau dramatizate, fațeta vizibilă ori ascunsă, discret, a eului liric în expresie artistică. Literatura rusă a creat eroine puternice, cu comportamente nuanțate în funcție de epocă, de mediul social (rural sau urban), de statut social. Firi pasionale, ele animă lumi livrești, devenind, ca mame, adevărate *axis mundi* în interiorul familiei: „Văzut adesea ca manifestare a spiritului anarhic, odată cu psihanaliza, femininul matern, cel puțin, capătă un loc onorabil prin identificarea cu *eul ideal*” (Dărăbuș, 2004: 28). Perechea lui Pantelei Prokofievici, cazac având și origini turcești, *pater familias* în neamul căzăcesc al Melehovilor, Ilinișna, reprezintă condiția femeii din secolul XIX rural în Rusia – una de inferioritate în raport cu poziția bărbatului, dar cu toate acestea, reușește să își exercite rolul de echilibru în familie, în ciuda violențelor fizice și verbale la care o supune soțul, firești pentru vremea și locul în care trăiește. Fire pacifistă, este cea care încearcă să domolească impulsivitatea soțului, va fi înțelegătoare cu nurorile și, în cele din urmă, chiar cu Axinia, „femeia fatală” a romanului, cea care va avea o îndelungă legătură cu Grigori, fiul ei. Își acceptă soarta cu o resemnare firească, iar faptul că fiul, Grigori, își înșală soția, dar nu o bate, este, deja, un mare progres, făcându-l absolut acceptabil. Sfaturile pe care i le dă nurorii înșelate, Natalia, sunt cele ale unei practici vechi: dacă există copii, familia trebuie să rămână împreună, copiii au nevoie de adăpost stabil. „Stabilitatea” este cuvântul-cheie, în ciuda tuturor încălcărilor demnității umane, a sensibilității. Ilinișna o va îngriji pe Natalia, bolnavă de tifos, și tot ea se va ocupa de copii, de nepoți, după moartea nurorii. Pe tot parcursul romanului, e o prezență discretă, dar fermă. Sensul vieții ei e sprijinul pe care îl dă celorlalți. Pe măsură ce fiica ei, Duniașka, se îndepărtează de ea, măritându-se cu Mișka Koșevoi, reprezentant al noii puteri și ucigaș al fratelui ei, Petro, afecțiunea nepoților scade în intensitate, ei atașându-se de Axinia, amanta fiului său. După ce-i moare soțul și-i pierde și pe alți membri ai familiei, simte singurătatea ca pe o apropiere a morții. Singurul său gând se îndreaptă, mereu, spre Grigori, fiul iubit, victimă a valurilor istoriei, târât când spre tabăra roșilor, când spre cea a albilor, victimă a împrejurărilor. În virtutea iubirii comune ce i-o purtau lui Grigori, Ilinișna și Axinia, iubita fiului inițial neacceptată, se apropie. Ultimele zile și le petrece gândindu-se la stepa care-i înghițise fiul.

Galsworthy vede în dragostea epocii victoriene un factor invaziv, „o sămânță sălbatică” din care răsare o plantă sălbatică în grădina orânduită, înflorind spontan și luând prin surprindere florile de seră, iar „oamenii ajunși în situația lor socială nu sar niciodată gardul pentru a culege această floare; că se prea poate ca unul din ei să sufere de iubire, ca de pojar, o dată, la timpul cuvenit, dar că se vindecă pentru totdeauna [...] și intră liniștit în brațele căsniciei” (Galsworthy, 1991: 153). Văzută ca un factor perturbator, dragostea trebuie tratată ca orice maladie, ea este o întâmplare în căsătorie, nicidecum o condiție. Tot ce se află dincolo de rațiune este pus sub semnul îndoielii, este efemeritate. Cel compătimit este Soames, care suferă din dragoste, ceea ce simte Irene nu are, pentru societatea vremii, nicio relevanță. Fugind imediat după tragedia morții iubitului de acasă, la puțin timp după ce se reîntoarce, apoi se refugiază temporar la Robin Hill, unde socru, înduișat de farmecul său fizic și sufletesc, pare a o înțelege, în sfârșit. Moartea lui, la puțin timp, o va îndepărta cu totul de familia Forsyte. Divorțul lui Soames de Irene se petrece la doisprezece ani după despărțirea *de facto*, divorț dictat de preocuparea lui de a-și găsi, oficial, o parteneră, care să-i ofere moștenitori, nu care să-l bulverseze prin intensitatea sentimentului.

În cei doisprezece ani o parte a familiei vârstnice dispăruse, Irene primește o mică avere prin testament, din partea lui Jolyon senior: „din cei zece Forsyte bătrâni, se născură douăzeci și unu de Forsyte, dar cei douăzeci și unu de Forsyte tineri dădură abia șaptesprezece urmași” (Galswor-

4 AIC

thy, 1991: 70). Mai tână generație, pe cale de a ieși din austeritatea epocii victoriene, își schimbă modul de a gândi, stârnind indignarea celorlalți Forsythe, care nu își pot imagina un alt mod de viață decât cel standardizat prin practica tradițională. Jolyon cel Tânăr încearcă să țină pasul cu vremurile, tolerând excentricitățile fiicei, June, în cheltuirea banilor întru ajutorarea tinerilor artiști. Față de Jolly, fiul său, își înfrâneză elanurile moralizatoare. Soames încă se simte vrăjit, după doisprezece ani, de Irene, dar acum găsește o femeie în care, odată cu moartea lui Bosinney, s-au dizolvat toate vulnerabilitățile ei. Se reîntemeiează ca o femeie puternică, refuzând, pe mai departe, să se întoarcă la el și să-i dăruiască un copil: „– Nu! Nu! Cu nici o condiție! Poți să mă urmărești până la mormânt. Nu mă întorc la tine!” (Galsworthy, 1991: 304). Niciodată nu-i va ierta, lui Soames, momentul siluirii, cu pasiune și ură, adâncind prăpastia dintre ei și provocând moartea arhitectului, care află despre întâmplare. Winifred, sora lui Soames, divorțează de Monty Darty, lucru greu de imaginat în urmă cu cincisprezece ani. Părăsit mai apoi de amantă, sărăcit, Monty se întoarce la familie, care, nepierzându-și, totuși, instinctul de conservare, îl reprimște.

Soames își reface viața alături de Anette, pe care în sinea lui recunoaște că nu o iubește, ci-i iubește tinerețea care promite să-i dea urmași, dar Irene rămâne dragostea vieții sale. Aceasta continuă povestea, începută peste ani, cu Jolyon, se reapropie după ce fiul lui moare pe front. O altă societate se conturează tot mai mult, iar vechile cutume par derizorii după tragedia războiului; Galsworthy „este suficient de obiectiv pentru a reda degradarea vechilor fundamente, dar nu îndrăznește vreun nou fundament. De aceea Galsworthy este uneori tentat să adopte părerea eroilor săi, după care năruirea vechiului înseamnă năruirea tuturor valorilor, instaurarea haosului” (Ianoși, 1963: 361). Irene dă naștere unui fiu, Jon, iar Soames are o fiică, Fleur, mințindu-și tatăl pe patul de moarte că i s-a născut un fiu. Iubindu-și, mai apoi, necondiționat fiica, pare a-i fi transferat toată energia afectivă dăruită cândva lui Irene: „Nu știuse s-o păstreze pe frumoasa și enigmatică Irene, unicul episod ar fi putut deveni poezia vieții lui, dar s-a risipit zadarnic, într-un proces de divorț. Se întoarce acum, aproape inconștient, spre fiica lui, încercând să-i dăruiască ei ceea ce nu știuse să-i ofere propriei soții: libertatea sentimentelor” (Grigorescu, 2003: 500).

Și totuși, când copiii lor, Jon și Fleur, se întâlnesc și între ei se naște o pasiune, familiile, discret, fac totul să-i îndepărteze. Trecutul vârstnicilor îi prinde din urmă și pe cei tineri. Aflând despre vechea poveste a părinților, Fleur propune căsătoria, însă Jon, de teamă să nu-și rănească părinții, ezită, stârnind supărarea fetei. Nici a doua căsătorie nu este senină, Soames aflând de relația soției sale cu Prosper Profond, însă, în ciuda amenințării cu dezmoștenirea, se evită, de dragul lui Fleur, izbucnirea unui scandal și totul e trecut sub tăcere, Anette știind că este doar o conveniență fără profunzime căsătoria lor. Pe de altă parte, Jon află adevărul cu privire la felul în care Soames, fostul soț al mamei sale, o tratase, iar pe patul de moarte al tatălui său, Jon, reflectează la sensul vieții: „toate încercările vieții nu sunt decât pregătiri pentru momentul acesta! Iubirea și viața, teama, durerea, orice mișcare, lumina și frumusețea – toate nu sunt decât începutul acestei înspăimântătoare tăceri albe” (Galsworthy, 1992: 270). Respectând dorința tatălui pe patul morții, Jon nu se va căsători cu Fleur și alte prejudecăți decât ale lumii victoriene, unele universal-shakespeareiene, rivalitatea dintre familii, va distruge și acest cuplu. Fleur acceptă căsătoria cu Michael Mont, pe care nu-l iubește. La începutul epocii moderne, istoria se repetă, pentru că adesea unul iubește și unul nu iubește într-un cuplu, poate niciunul nu iubește, arareori petrecându-se fericita simbioză a iubirilor ce se întâlnesc în același loc și-n același timp, iar când se întâmplă, ceva le destramă: Irene și Jolyon sunt despărțiți prin moartea lui, Fleur și Jon – de urmele rănilor părinților, Anette și Prosper – de cutume sociale. Finalul trilogiilor se încheie cu reflecția lui Soames: „Degeaba dorise, degeaba se străduise – frumusețea și iubirea în lumea aceasta nu le dobândise niciodată” (Galsworthy, 1992: 334). Proprietar a numeroase bunuri materiale, opere de artă, nu găsește plenar tocmai ce și-a dorit mai mult, consolându-se cu dragostea pentru fiica sa, imprevizibilă și nefericită, în cele din urmă.

Cartea *Pe Donul liniștit* este și romanul unei mari iubiri, cea dintre Grigori și Axinia, care vor trăi mai mult separat, ba din cauza destinului, ba din cauza întâmplărilor istoriei. Violată de tatăl său, la vârsta de șaisprezece ani, se va căsători cu un bărbat, Stepan, pe care nu-l iubea. Acesta,

aflând adevărul în noaptea nunții, o bate și-și petrece majoritatea timpului în alte părți decât acasă: „Vreme de un an și jumătate nu-i iertă ocară, până ce li se nascu copilul. După asta se potoli, dar tot zgârcit în desmierdări rămase și, ca mai înainte, numai arar dormea acasă” (Șolohov, 1986, I: 41). Lipsa de afecțiune a soțului este dublată de comportamentul ostil al soacrei, bolnavă și pretențioasă, care vede în femeie, deși ea însăși femeie, o unealtă, o mână de lucru, o mașină de făcut copii. Moartea soacrei o eliberează, parțial, însă moartea copilului ei îi ia singura sursă de afecțiune din casă. Vulnerabilă, interesul pe care i-l arată vecinul său, Grigorie Prokofievici, se transformă în pasiune reciprocă, ce va dura o viață. Nevoia de afecțiune este, în sfârșit, satisfăcută: „Axinia își creează o pârghe morală a existenței din iubire pentru Grigori, o umple până la refuz cu nădejdea pe care o fixează între două frânturi de gând, de o intensă expresie umană” (Maievschi, 1970: 89). În ciuda conflictului deschis cu tatăl lui Grigori, care nu le acceptă relația, în ciuda bățăilor soțului, ea nu renunță la dragostea pentru el. Ea încarcă dragostea cu valoare supremă, cu puterea de a vindeca toate traumele vieții; Axinia sfidează comunitatea, gata să lupte pentru dreptul la iubire. La presiunea familiei, Grigori se căsătorește cu Natalia, frumoasă și dintr-o familie avută, însă la scurt timp își dă seama că nu poate iubi pe altcineva decât pe Axinia. Lupta dintre cele două femei este deschisă, ambele apărându-și, cu arme proprii, iubirea: cu naivitate o face Natalia, experimentat – Axinia. Simțindu-se părăsită după plecarea iubitului pe front și după ce o pierde pe micuța Tania, fiica lor, Axinia trăiește o idilă temporară cu un ofițer, fiul boierului Listnițki, fapt ce-i va produce o gelozie furioasă temperamentalului G. Prokofievici. Eroii lui Șolohov au un destin întortocheat, pe măsura vremurilor pe care le trăiesc. Cu suișuri și coborâșuri, cu iluzii și deziluzii, cu stăpânire de sine și pierdere de sine, nu e niciodată timp să se instaleze monotonia în fluxul narativ: „În *Donul liniștit*, cu foarte puține excepții, acțiunea e dinamică, adeseori accelerată, cu numeroase cotituri bruște, spectaculoase; protagoniștii sunt puși în situații care-i obligă să se orienteze rapid, hotărâtor, fără a avea timp să mediteze, ceea ce, explicabil, creează condiții favorabile pentru reliefaarea caracterelor în acțiune” (Novicov, 1977: 144-145).

Iubiri imposibile, infidelități, răsturnări ale istoriei în staniță și-n Rusia mare, în apropierea Donului imposibil. Cei doi se întâlnesc într-un târziu, marcați de semnele bătrâneții, cu o parte din dragostea lor rămasă netrăită și așteptând scânteia reaprinderii: „Grigori soarbe din nou iubirea-i pentru Axinia, fără să se sature vreodată și fără ca această iubire să scadă sau să se altereze, ea rămânând mereu proaspătă, mereu nouă și neistovită. Axinia, această inimă vrăjtită, merge, de-a lungul întregii vieți, în întâmpinarea iubirii, în căutarea lui Grigori” (Maievschi, 1970: 162). Ea îl va urma peste tot unde el o cheamă pentru că a văzut în iubire sensul vieții sale, natura umană a amândurora a căpătat adâncime în această relație, dincolo de senzualism și de pasiunea cărnii. Dragostea ei se extinde la tot ce e legat de el – la mama lui, la copiii pe care el îi avea cu Natalia. Plecarea cu Grigori, apoi moartea ei e punctul culminant al iubirii tragice, limită peste care intensitatea nu mai poate trece.

Conflictul intern din familia Forsyte este o manifestare a conflictului extern dintre ei și lumea opusă lor, „conflictul dintre proprietate și libertate – dintre capital și viață” (Ianoși, 1963: 368). Unii reușesc să se transforme, alții nu. Dintre toți membrii vechiului clan, doar Jolyon ajunsese să nu le împărtășească modul de viață, după ce ani de zile își ținușe fiul la distanță, eroare pe care și-o asumă și o corectează. Soames rămâne Proprietarul, cel care are pe cineva alături în schimbul banilor. Odată cu moartea lui Timothy, ultimul dintre vârstnicii frați ai epocii victoriene, se reconfigurează alt fundal social, dar dramele interioare se repetă: „frații participă la ritualurile unei lumi ce se dovedește înspăimântător de îngustă și rigidă. [...] Familia Forsyte e un grup specific, căruia îi e teamă de lumea ce se întinde dincolo de limitele propriei sale averi. Clanul pare a se strânge în el însuși: nici măcar căsătoriile sau poveștile de dragoste nu îl mai leagă de oamenii din afara lui” (Grigorescu, 2003: 504). Înfrentarea spiritului proprietății, prin iubire, va duce în finalul trilogiei la nefericirea tinerilor. Dincolo de vremuri, natura interioară a omului nu se schimbă spectaculos, coordonatele iubirii, fericirii, nefericirii, suferinței rămânând constante. În ciuda orânduirii patriarhale, rând pe rând eroii vor să-și depășească condiția, mai ales după căderea țarismului. Cele mai conservatoare personaje rămân Pantelei Prokofievici și nora sa, Natalia. Aceasta din

urmă a fost aleasă de părinții lui Grigori pentru a-i fi acestuia soție.

Mentalitatea lor nu poate depăși cutumele satului căzăcesc conservator. Involuntar, ea perturbă iubirea dintre Axinia și Grigori, familia pe care o alcătuiesc cei doi devenind un obstacol în calea libertății de a iubi. Mai curând soția, decât iubita, pare o intrusă, pentru că ea vine ulterior alcătuirii cuplului Axinia-Grigori. Adusă în familie ca leac pentru uitare, ea nu va face decât să potențeze iubirea soțului pentru cealaltă femeie. Sfaturile femeilor vârstnice nu o consolează: „– Lasă-l diavolului, soro! Grumazi să fie, că juguri îs destule” (Șolohov, 1986, I: 212) – replică ce schițează, concis, condiția femeii timpului și locului. Încercarea ei, crudă, dar eșuată, de a se sinucide, nu va înmuia inima soțului, care se întoarce temporara la ea doar când Axinia îi provoacă suferință: „Apucă o coasă, îi desprinde coada de lemn și scoase fierul. Mișcărilor erau neșovăielnice, încete și de o liniște înspăimântătoare. Răsturnându-și capul pe spate, își reteză beregata cu setea unei hotărâri care o umplu de bucurie” (Șolohov, 1986, I: 217). Femeia-soție e femeia-refugiu, unul temporar, după care el își reia modul de viață, odată cu recăștigarea celeilalte. Marile evenimente sunt trăite, de către Natalia, departe de ochii celorlalți. Alege să-i nască pe câmp pe cei doi copii, spre a nu bulversa liniștea din casa socrilor, siguranța copiilor trecând pe plan secundar. Totuși, respinsă mereu de soț, care simte, uneori, o oarecare duioșie pentru ea ca pentru mama copiilor lui, ea își îndreaptă spre copii întreaga afecțiune. Este mulțumită de mândria socrului, care vede că „nu se isprăvește neamul Melehovilor! Uite! Nora mi-a dăruit și un cazac, și o fată. Ce noră, ce mai noră! Doamne Dumnezeu, scumpa de ea, cu ce s-o răsplătesc eu pentru asta?” (Șolohov, 1986, II: 64). Bărbații dovedesc dispreț pentru capacitatea de înțelegere a femeilor în ceea ce privește marile drame sociale, incapabile, în opinia lor, să vadă dincolo de interesul imediat al căminului. Grigori o disprețuiește și pentru că nu-i înțelege drama personală, și pentru că e imună la tragediile războiului. Natalia moare fără să cunoască iubirea soțului, căruia îi transmite, pe patul de moarte, prin fiul lor, Mișatka, să-i iubească pe cei doi copii.

Cealaltă noră a familiei Prokofievici, frumoasa Daria, încearcă să se bucure de viață, ignorând, fără a se revolta fâțiș, austeritatea cutumelor privitoare la condiția femeii. Iese mereu la șezătoare, pleacă noaptea de-acasă sub diverse pretexte, iar plecarea lui Petro, soțul ei, la război, pare a o elibera de obligațiile formale. Este singura „care nu are aspirații, care nu luptă pentru nimic pozitiv, permanent uman [...]”. Ea, singura care se lasă prinsă, cu o satisfacție diabolică, în procesul destrămării lumii patriarhale și a valorilor acestei lumi, pe care ea însăși le neagă” (Maievski, 1970: 81). Corecția pe care i-o aplică socrul nu o intimidează, ci găsește o cale de a-l umili, mai apoi, înfruntându-l cu mult curaj. Cu tot comportamentul ei libertin, își iubește soțul, tratându-l cu afecțiune, pleacă la el în prima linie și-i împărtășește credința de „rus alb”, cerând, pe front, să tragă ea însăși cu arma în „rușii roșii”. După moartea lui Petro, ea îl răzbună, ucigându-l pe Alexe-ievici Kotlearov, cumnatul ei, pentru că a asistat la executarea lui de către alt bolșevic, Mișka Koșevoi. Răsplătită financiar pentru fapta ei de soție de ofițer alb, ea refuză să-i dea socrului o parte din bani – încă o formă de afirmare a libertății. În schimb, i-i dă soacrei pentru a face o slujbă de pomenire în cinstea soțului, iar restul banilor încearcă să-i folosească pentru a-și vindeca o boală cu transmitere sexuală. Se confesează Nataliei, de care se apropie sufletește, mărturisindu-i intenția de a-și pune capăt zilelor. În final, are revelația frumuseții lumii, a miracolului naturii: „Uite ce viață am avut și eu, și am fost oarbă, dar [...] când m-am gândit că o să trebuiască să mă despart curând de toate astea, mi s-au deschis ochii! [...] Mă uit în jurul meu – Doamne, ce frumusețe! Iar eu nici n-o băgasem în seamă...” (Șolohov, 1986, IV: 130). În ciuda revelației, decide să se sinucidă, ca formă de revoltă împotriva destinului. Natalia și Daria, nurorile familiei Prokofievici, recurg la sinucidere, prima nereușită, iar a doua, dusă până la capăt.

O altă lume decât cea a aristocrației tolstoieni ori decât urbanul dostoevskian, dar nu mai puțin expresivă, autentică până la tragic. Mai curând s-ar apropia de Anton Pavlovici Cehov prin felul în care exprimă „frumusețea, poezia peisajului de stepă. Dincolo de rigiditatea exterioară, de monotonia tristă a stepei, au văzut culorile ei specifice, au auzit sunetele caracteristice numai ei” (Gura, 1957: 107). Femeile romanului se disting prin raporturile cu familia, devenind prototipuri ale lumii tradiționale rurale căzăcești: Ilinișna (mama), iubita (Axinia), soția (Natalia) și

nora (Daria), grație iubirilor lor dau consistență acestui peisaj geografic printr-un peisaj uman cu trăiri răscolitoare, într-o istorie pe măsură. Lumea romanului *Pe Donul liniștit* de Mihail Șolohov este cea a cazacilor de pe Don, făcând față, în felul lor, unei istorii tulburi, cea a trecerii dinspre țarism spre orânduirea roșie, pe fundalul căreia oamenii iubesc, urăsc, suferă, sunt fericiți, traumatizați de istoria personală și de istoria mare, a bulversărilor politice. Războiul imperialist, revoluția bolșevică, contrarevoluția și victoria comunismului e canavaua pe care se brodează destinele cazacilor și ale întregii Rusii. Două planuri importante, la nivel social, structurează vastul roman: descompunerea din interior a „temeliilor vieții patriarhale ale vieții cazacilor de pe malurile Donului” (Maievschi, 1970: 48), apoi evenimentele istorice care forțează această schimbare ce cuprinde toată țara.

În ambele romane mutațiile se produc odată cu schimbarea formelor de guvernământ, când formele de libertate sunt permise de restructurarea fundalului social: pe de o parte, la John Galsworthy, în *Forsyte Saga*, sfârșitul epocii victoriene și experiența războiului, iar pe de alta, la Mihail Șolohov, în *Pe Donul liniștit*, sfârșitul țarismului, instabilitatea socială, căutarea unor noi forme de a vieții în lume. Pasiunile dezlănțuite în romanul lui Șolohov, aparența rezervată în cele ale lui Galsworthy duc spre drame interioare în egală măsură, din care unii ies prin sinucidere, iar alții, prin asumarea altui mod de existență, stăpânind mai bine meandrele destinului.

BIBLIOGRAFIE:

GALSWORTHY, John (1991-1992). *Forsyte Saga*. Traducere de Henriette Yvonne Stahl. București: Editura Litera.

ȘOLOHOV, Mihail (1986). *Pe Donul liniștit*, I-II-III-IV. Traducere de Cezar Petrescu și Andrei Ivanovski. București: Editura Univers.

DĂRĂBUȘ, Carmen (2004). *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.

GRIGORESCU, Dan (2003). *Studii de literatură engleză*. București: Editura Grai și Suflet – Cultura Națională.

GURA, V. V. (1957). *Viața și opera lui Mihail Șolohov*. București: Editura Cartea Rusă.

IANOȘI, Ion (1963). *Romanul monumental și secolul XX*. București: Editura pentru Literatură.

LEVIȚCHI, Leon (1994). *Istoria literaturii engleze și americane*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.

MAIEVSCHI, Galina (1970). *Mihail Șolohov*. București: Editura Univers.

MUNTEANU, Romul (1998). *Jurnal de cărți 7*. București: Editura Libra.

NOVICOV, Mihail (1978). *Mihail Șolohov. Omul și opera*. București: Editura Albatros.

OLTEANU, Tudor (1977). *Morfologia romanului european în secolul XIX*. București: Editura Univers.

VOINEA, Maria (1978). *Familia și evoluția sa istorică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

